

Маємо зробити висновок, що формування культури здоров'я молодших школярів залежить від соціального середовища, у якому вони перебувають більшість часу – це сім'я та освітній заклад. Діти молодшого шкільного віку копіюють поведінку та вчинки, зроблені дорослими людьми. Дорослі, які дотримуються правильного способу життя, власним прикладом допомагають дітям усвідомлювати відповідальність, яку вони несуть за своє здоров'я. Тому здоров'я дитини у майбутньому залежить, по-перше, від батьків, а по-друге, від педагогів. Саме у молодшому шкільному віці відбувається закладення майбутнього потенціалу здоров'я дорослої людини.

Завацька Л. М.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА ЯКІСНУ ОСВІТУ

У сучасному суспільстві освіта стала однією з найрозвиненіших сфер людської діяльності. Помітно підвищилась соціальна роль освіти, від спрямованості і ефективності якої багато в чому залежать перспективи розвитку людства. Ідея гуманізації освіти стала інтенсивно розвиватися в теперішній час як реакція на автократичну педагогіку, стиль мислення, на знеособленість, бездуховність і формалізацію навчання. Становлення нової теорії освіти відображає наукові уявлення про потреби сучасної особистості і суспільства, особливості їхньої взаємодії; про цілі і завдання освіти в її особистісному і соціальному аспектах. Відповідно розвиток будь-якої особистості залежить від того, наскільки умови виховання і навчання відповідають її можливостям. Виняткової турботи потребують діти з особливими потребами. Суспільство багато втрачає, якщо певна частина людської спільноти не залучена до активного і продуктивного життя. Наразі у сучасній Україні пріоритетною є державна підтримка дітей з особливостями психофізичного розвитку, що забезпечує їх право на рівний доступ до повноцінної та якісної освіти.

Частково розв'язує цю проблему інклюзивна освіта. Досвід зарубіжних країн, привнесений до нас, сприяє навчанню дітей з порушеннями розвитку в закладах загальної середньої освіти. Таким дітям необхідно створити оптимальні умови, які б покращували процес їх адаптації у навчальному закладі. Відтак сучасне суспільство визнає, що саме інклюзія є більш гуманною та ефективною освітньою системою, яка здатна задовольнити потреби всіх категорій дітей, незалежно від рівня психофізичного розвитку, та сприяє створенню інклюзивного суспільства, яке б повною мірою сприймало людей з інвалідністю, визнавало їхні права на освіту, особистісний розвиток, професійну діяльність, участь у суспільному житті тощо (Колупаєва А., Савчук Л., 2011)

Наразі орієнтуючись на європейські цінності інклюзивна освіта вимагає значної переорієнтації свідомості суспільства і, насамперед, всіх учасників освітнього процесу. При вирішенні зазначених проблем на локальному рівні закладу дошкільної або загальної середньої освіти всі учасники освітнього процесу, в переважній більшості, не можуть діяти ізольовано один від одного.

Тож сьогодні перед кожним закладом загальної середньої освіти постає проблема забезпечення реалізації права дітей на якісну освіту, яке дозволить ефективно залучати та включати в освітній процес усіх його учасників, гармонізувати процеси навчання, виховання, формування, розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» інклюзивне освітнє середовище розглядається як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей (ЗУ «Про повну загальну середню освіту», 2020).

Серед першочергових кроків щодо реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту вбачаються такі: відмова від стереотипних поглядів на вчителів, учнів і навчальний процес; формування в школі атмосфери, заснованої на ідеях інклюзії; розбудова школи як громади; зосередження на співпраці, а не на конкуренції; прищеплення віри в свої сили кожному члену шкільного колективу. Мета створення

інклюзивного середовища – орієнтуватися на розвиток особистості та відповідати запитам соціального оточення і сподіванням людини.

Ураховуючи сучасне розуміння поняття освіта в інклюзивній педагогіці, науковці розглядають освітнє середовище як систему корекційного впливу на перебіг розвитку учня з особливими освітніми потребами шляхом створення спеціальних умов (організаційних, просторово-предметних, психодидактичних, соціальних), які сприяють збереженню його здоров'я та формуванню особистості як цілісної структури в єдності таких її компонентів, як пізнавальні процеси й емоційно-вольова сфера, досвід (знання, уміння, навички, звички), потреби, інтереси, цілі та мотиви.

Зазначена система корекційного впливу має три рівні.

Перший – *універсальний рівень*. Це не пошук якоїсь категорії учнів, а це практика вчителя орієнтована на усіх учнів, у тому числі і дітей з особливими освітніми потребами. Згідно цього рівня такі діти потрапляють у множинність відмінностей, а не складають окрему категорію.

Другий рівень – *універсальний дизайн*. Спрямовує педагогів охопити всіх, або значну більшість дітей, різними способами, формами і засобами діяльності.

Третій рівень – *команда*. Рівень супроводу та допомоги вчителю та асистенту в першу чергу, а також всім учасникам команди у виробленні додаткової підтримки учням у забезпечення їм права на якісну освіту.

Сучасні інклюзивні заклади намагаються послуговуватись третім рівнем. Тобто, відповідна атмосфера призводить до дійсних змін у дитині, сприяє її особистісному розвитку. Третій рівень передбачає проведення оцінювання соціальної ситуації дитини з особливими освітніми потребами засобами комплексної оцінки що дає можливість визначити спектр доступних послуг, які можуть надаватись командою. Саме на цьому етапі ефективно може спрацювати гейткіпінг як механізм контролю і система прийняття рішень, з допомогою якої здійснюється управління ефективними і цільовими послугами. Основними елементами гейткіпінгу є: проведення оцінювання ситуації дитини з особливими освітніми потребами засобами

комплексної оцінки її потреб; визначення спектру доступних послуг, що можуть надаватися фахівцями; забезпечення функціонування системи супроводу, що здійснюється командою за місцем проживання і навчання дитини з особливими освітніми потребами. Гейткіпінг розглядається і як процес, етапами якого може бути програма, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на адаптацію дитини в освітній установі, формування соціально сприятливих змін особистості, постійний моніторинг виконання програми впродовж регулярних проміжків часу, а також ретельне документування результатів.

Зазначений метод достатньо ефективно спрацьовує у роботі з особливою категорією дітей які мають бар'єри в навчанні та участі і, відповідно, проблеми у забезпеченні реалізації їх права на якісну освіту. Військові дії та складні життєві ситуації нажаль збільшили кількість таких дітей. Це діти з симптомами селективного мутизму. Селективний мутизм – тривожний, емоційно обумовлений психічний розлад, який характеризується постійною неспроможністю вербального чи невербального спілкування в окремих обставинах чи з окремими людьми. У таких дітей чітко проявляються поведінкові ознаки:

- не може розмовляти або відповідати поза межами родини (вчителю, однокласникам, навіть бабусі чи дідусю);
- використовує периферичний зір або дивиться вбік, коли розмовляє з співрозмовником;
- знижує голос, шепоче або дивиться виключно на своїх батьків під час розмови з іншою людиною;
- важко заводити друзів та приєднуватись до ігор;
- уникає робити речі, де може стати центром уваги;
- важко попросити про будь-яку допомогу;
- дитина виглядає розсіяною, має проблеми з чітким мисленням, увагою чи концентрацією.

Характерними є фізичні ознаки:

- «завмирати»;
- виглядати неспокійно;
- виглядати напружено;
- тремтіти чи червоніти;

- відчувати швидке серцебиття, липкі долоні та біль у шлунку;

- відсутність міміки чи порушений зоровий контакт (Michael L., Sulkowski M, 2005).

Визначивши тип селективного мутизму дитини із застосуванням гейткіпінгу як методології досліджень життєвих історій команда оцінює потреби та наснажує дитину, її соціальне оточення, а також сприяє здатності самостійно долати складні життєві обставини.

Відповідний тип селективного аутизму характеризується впливом стрес-факторів:

1. Психогенна форма – результат травмуючи подій, свідком яких стала дитина.

2. Істерична форма – дитина замовкає з метою отримання додаткової уваги.

3. Мутизм надцінної поведінки – пов'язаний з знаходженням у відповідних місцях або з конкретними людьми, яких дитина не любить, боїться, не сприймає.

4. Соціофобний мутизм – коли дитина боїться сказати дурницю або показати дефекти мовлення.

Усі наведені стрес-фактори є взаємопов'язаними між собою і, здебільшого, проявляються в комплексі. Відповідно, логічним є створення для таких дітей спеціально організованої природної території, де створені сприятливі умови для мінімізації всіх стрес-факторів. Найбільш ефективним, згідно досліджень науковців і практиків, у подоланні стрес-факторів є вплив зовнішніх подразників на органи чуття людини. Підсилити сенсорні відчуття органів зору, слуху, нюху, дотику і смаку можуть рослини і елементи ландшафтної архітектури, які підібрані спеціальним чином. У сучасному світі все більше використовують зелені рослини, висаджені на виділених для цього ділянках за відповідними правилами, для психоемоційної реабілітації дітей з особливими потребами та психологічної допомоги їх батькам.

Такі ділянки часто називають сенсорними садами. Сенсорний сад – це спеціально організована природна територія, де створені сприятливі умови для спілкування з

природним середовищем. Сенсорні сади можуть бути корисними для навчання і підготовки до життя у суспільстві, або ж для оздоровлення та терапії. Ефект від використання сенсорних садів доведено багаторічними дослідженнями закордонних учених. Такі ділянки, які називають сенсорними садами, можуть бути сплановані на територіях дитячих садочків, шкіл та інших закладів. У плануванні і реалізації такого природного середовища безпосередньо можуть брати участь вчитель початкової школи, психолог, соціальний педагог, вчителі біології, праці, а також батьки.

Враховуючи особливі вимоги освітніх програм для соціалізації учнів з особливими потребами, на території саду можна запроєктувати спеціальну конструкцію теплиці для овочів та зелені і бути навчальною базою з огородництва, садівництва та квітникарства. Забезпечення реалізації права дітей на якісну освіту на основі впровадження універсального дизайну реально забезпечить створення безпечного шкільного середовища; шкільний навчальний процес зможе відповідати широкому спектру індивідуальних можливостей учнів; розширить спектр сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості дітей і наблизить освітній процес до потреб дітей з особливими освітніми потребами. Відповідно мультидисциплінарна команда у процесі впровадження інклюзії у закладі освіти повинна діяти за певними правилами: всі учні в школі рівні; у всіх учнів повинні бути рівні можливості для встановлення і розвитку важливих соціальних зв'язків; всі діти мають рівний доступ до процесу навчання та отримання повноцінної, якісної освіти. Інклюзивна освіта враховує потреби, а також і спеціальні умови та підтримку, необхідну учням і вчителям для досягнення успіху.

Отже варто пам'ятати, що не хвороба створює обмеження діяльності, а умови життя, що їх може запропонувати суспільство для дітей з обмеженими можливостями. Умови рівних можливостей досяжні лише в тому суспільстві, де інвалідність розглядається через соціальну концепцію, де відсутня дискримінація осіб з інвалідністю словами й діями здорових людей, де забезпечуються можливості реалізації права

дітей з особливими освітніми потребами на отримання повноцінної якісної освіти.

**Завацька Л. М.,
Микитченко-Бєлокурова А. М.**

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасне суспільство з його розмаїттям і темпами розвитку висуває нові вимоги до кожного свого члена, який прагне до успіху і щастя змалку. Насамперед, мова йде про впевненість у собі, яка народжується з довіри, позитивне ставлення до себе та світу, здатність швидко адаптуватися до невідомої ситуації та знаходити взаєморозуміння з іншими. Ці особливості закладаються на етапі первинної соціалізації дитини, значною мірою вони визначаються характером середовища, створеного в сім'ї та закладі дошкільної освіти як перших соціальних інститутах (ЗУ «Про дошкільну освіту», 2001). Водночас проблема адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в освітніх закладах потребує першочергового вирішення, адже їх життя залежить від впливу багатьох соціальних факторів: житлових умов, охорони здоров'я та соціального захисту на державному рівні, підготовки висококваліфікованих спеціалістів (вихователів, педагогів, психологів, соціальних педагогів, логопедів та ін.) для роботи з ними.

Мета дослідження – проаналізувати педагогічні умови забезпечення процесу адаптації дітей з ООП до відвідування дитячого садка.

Головною метою дошкільної освіти є створення сприятливих умов для особистісного розвитку дітей, забезпечення сталого розвитку, узгодженості в житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвих компетентностей, формування ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей і себе.